

CASCADE

bulletin voor tuinhistorie

Jaargang 2012 (21) nummer 1

order Roodbaard

Bestellingen door L.P. Roodbaard bij de firma Wijbren Krijns & Co.

M. R. van der Spoel-Walvius

Het jaar 2012 is het Jaar van de Historische Buitenplaats, dus wordt er ook in Friesland extra aandacht gegeven aan de tuinaanleg van de staten en stinsen. Veel van deze tuinen werden in de eerste helft van de negentiende eeuw in de landschapsstijl aangelegd door Lucas Pieters Roodbaard (1782-1851). Dankzij veel onderzoek van onder andere R.L.P. Mulder-Radetzky hebben we een goed overzicht van het oeuvre van Roodbaard.

Het plantsoen, de jonge bomen en heesters, bestemd voor de aan te leggen tuinen bestelde Roodbaard meestal bij de kwekers O. T. Bosgra te Bergum en Wijbren Krijns & Co. te Joure.

Bij de firma Wijbren Krijns & Co. zijn notities over het werk op de kwekerij bewaard gebleven uit de jaren 1819 tot en met 1860.¹ Uiteraard wordt ook Roodbaard enkele malen genoemd, meestal met betrekking tot tuinen die al aan hem toegeschreven zijn. Er worden echter ook enkele tuinen genoemd die nog niet in Roodbaard's oeuvre voorkomen.

Wijbren Krijns & Co.²

Aangenomen wordt dat *guardenier* Krijn Wijbrens in 1749 de eerste boompjes plant op het Oud Hof te Joure. Hiermee wordt de kiem gelegd voor een boomkwekerij die later in binnen- en buitenland bekendheid zal genieten.³ Wijbren Krijns (1750-1824) volgt zijn vader op en brengt de onderneming tot grote bloei. Later gaat Wijbren een compagnonschap aan met zijn zwager Sipke Thijsses Taconis (1755-1826) en de firma gaat verder onder de naam Wijbren Krijns & Co.

Wijbren sterft kinderloos, maar vele zoons en kleinzoons van Taconis zullen in de firma, later vennootschap, deelnemen. Na de dood van Wijbren Krijns in 1824 berust de leiding van de kwekerij bij de broers Krijn (1787-1860), Wijbren (1791-

1842) en Simon Sipkes Taconis (1796-1874). Roodbaard zal het meeste contact gehad hebben met Wijbren aangezien hij de man was van de bomen en het plantsoen: hij laat in 1832 zijn tuin veranderen op Roodbaard's advies.⁴

Afb. 1 Wijbren Krijns (1750-1824). Bron: Jouster Courant van 27 september 2000.⁵

De firma Krijns wordt beroemd door haar vaardigheid in het enten; zij levert vele soorten fruitbomen, plantsoen, coniferen en heesters die *om bloem of blad gezocht zijn*. Tussen de rijen bomen worden grote hoeveelheden verschillende

groenten en vooral ook Jouster aardbeien verbouwd. In 1927 gaat de firma ter ziele.

Tuinen

Het onderstaande brengt aan de hand van citaten uit de genoemde notities enkele tuinen aan het licht waarvan nog niet bekend was dat Roodbaard hier zijn invloed heeft gehad of de tuin heeft ontworpen. Voor deze tuinen zijn in ieder geval bestellingen voor de beplanting door Roodbaard gedaan, voor een aantal tuinen is ook duidelijk dat Roodbaard verantwoordelijk is geweest voor ontwerp en aanleg.

TUINEN TE LEEUWARDEN: In januari 1822 ontvangen de Jouster boomkwekers *een brief van Robaard om groot 300 heesters aan drie Heeren te Leeuwarden te zenden*; ze zijn blij met deze opdracht, *dat is thans extra in de smaak*. De volgende dag worden de heesters verstuurd, maar ze vermelden niet wie deze *Heeren* zijn.

TUIN VAN VAN DER VEEN JR., waarschijnlijk te Leeuwarden: Op 30 januari 1822 ontvangen de kwekers alweer *een brief van Robaardt, om 86 heesters voor den Jongen Heer van der Veen om morgen over Sneek te verzenden*. Hoogstwaarschijnlijk is deze zending bestemd voor een van de twee in Leeuwarden wonende zonen van Martinus Johannes van der Veen, namelijk advocaat Cyprianus Johannes (1796-1863) of koopman Claas Oenes (1794-1873). De oude heer Van der Veen was een 'voornaam' koopman in Leeuwarden en kantonrechter van Oldeberkoop. Hij woonde op het landgoed Lindenoord te Wolvega en was een klant van Wijbren Krijns. De familie bewoonde bovendien voorname huizen in Leeuwarden.

WELGELEGEN TE DEINUM (Anna Cats weduwe A. de Vrieze): Op 23 februari 1824 werden op *order van Roodbaard* bomen naar Deinum verzonden naar *mevrouw [Vr]iese*. In Deinum kocht Anna Cats (1761-1843), weduwe van Abraham de Vrieze (?-1794) in 1823 de buitenplaats Welgelegen, gelegen aan de

Harlingertrekvaart onder Deinum.⁶ Roodbaard zal geadviseerd hebben over de tuin van dit buiten, zoals Roodbaard ook adviseerde bij het in 1820 door haar broer Pieter Cats (1763- 1832) aangekochte buiten Oranjestein te Oranjewoud. Waarschijnlijk waren de heesters, die in 1822 naar drie *Heeren* te Leeuwarden gezonden werden, onder andere bestemd voor de familie Cats (*partij Heesters aan Tromp en Caths te Leeuwarden gezonden*).

BUITENPLAATS TE SALWERD (F.D. Fontein): Op 8 april 1828 werden *boomen klaar [ge]maakt voor den Heer Fontein te Salwerd order Roodbaard*. Op 29 en 30 april 1828 werden nog meer bomen verzonden en op 24 november 1831 werden bomen *klaar [ge]maakt* voor een *professer te Franeker*. Op de buitenplaats Salwerd ging omstreeks 1825 de koopman en letterkundige Freerk Dirks Fontein (1777-1843) wonen.⁷

HEREMA STATE TE JOURE (Vegelin van Claerbergen): Uit de boomkweker-notities komt naar voren dat Roodbaard de tuin van Herema State in 1828 heeft opgemeten en van februari tot mei en in september 1832 op Herema State werkte.⁸

TUIN VAN BOOMKWEKER WIJBREN SIPKES TACONIS TE JOURE: Op 4 april 1832 is *Wijbren zijn tuin veranderd door Roodbaard*.⁹

TUIN VAN O.R. VAN ANDRINGA DE KEMPENAER TE IRLSUM: Op 4 mei 1832 is Roodbaard *gisteravond gekomen, heeft nog eenige heesters voor Eernzum besteld*. De 27ste april was ook al een partij bomen afgeleverd te Irlsum *aan den Heer Kempenaar*. Jonkheer Mr. Onno Reint van Andringa de Kempenaar (1801-1868) was in 1830 grietman van Rauwerderhem geworden en vestigde zich toen in Irlsum. Waarschijnlijk heeft Roodbaard zich toen bemoeid met de tuinaanleg van het huis in Irlsum waar het echtpaar Van Andringa de Kempenaar- Gosliga ging wonen. Zijn vrouw Richtje Johanna Gosliga (1802-1850) had al eerder kennis gemaakt met het werk van Roodbaard, daar zij samen met haar eerste man, Adrianus Heringa Cats (1798-1826), de tuin van

Oranjestein te Oranjewoud in de periode 1821-1824 door Roodbaard liet inrichten.¹⁰ Ook toen het echtpaar Van Andringa de Kempenaer - Goslinga in 1845 naar Oudeschoot bij Heerenveen verhuisde, waar het huize Jagtlust kocht, liet het de tuin van dit buiten door Roodbaard herinrichten.¹¹

JAGTLUST TE OUDESCHOOT (Jan Berends Wouters): Op 19 november 1832 werd een partij bomen klaar gemaakt voor de heer Wouters te Schoot, *daar is roodbaard thans; vanavond in de praam gelegd om morgen vroeg heen te brengen; 20-11-1832 (Di) van de nacht hard gevroren; de bomen weggebragt met veel moeite daar gekomen*. In november 1832 kocht Jan Berends Wouters (1795-1873), telg uit een Sneker koopmansgeslacht, Jagtlust van Martha Kinnema van Scheltinga (1774-1847).¹² Wouters verkoopt Jagtlust weer in 1845, en Jagtlust komt dan in handen van bovengenoemde Onno Reint van Andringa de Kempenaer, die er tot zijn dood in 1868 gedurende de zomermaanden zal blijven wonen.¹³ Roodbaard was volgens de notities al in 1832 aanwezig bij de heer Wouters en heeft zich dus niet alleen in 1845, maar ook al in 1832 bezig gehouden met de aanleg van dit park.

Afb. 2 De burgemeesterswoning van Talma Stheeman te Zuidbroek (voor 1894), gesticht door Lewe van Nijenstein. Bron: Beeldbank Groningen.

NIJENSTEIN TE ZUIDBROEK (Groningen, Lewe van Nijenstein): Op 29 maart en 28 april 1834 werd aan de heer Lewe te Zuidbroek geleverd: 29-03-1834 (Zo) *De Heer Robaard voor 't Eerst Kommisje van bomen overgezonden: voor de Heer Looxma te Oenkerk, voor de Heer Sminia te Oudkerk, en een partijtje Halve vrugtbomen voor de Heer Lewer te Zuidbroek in Groningerland; 28-04-1834 (Ma) een parthijtje bomen in Dirk geladen naar Groningen voor den H...HwGHeer Lewe van Nijenstein te Zuidbroek, order Roodbaard.* In 1833 trouwde jonkheer Scato Ludolph Lewe van Nijenstein (1805-1839), hij woonde of ging toen in Zuidbroek wonen, waar hij *een aanzienlijk buiten stichtte aan de vaart naar Groningen*.¹⁴ Scato Ludolph van Nijenstein was een neef van Scato Ludolph von Inn- und Kniphausen (1807-1836), zoon van Haro Caspar von Inn- und Kniphausen (1777-1842), heer van Nienoord. Uit de dagboeken blijkt dat de heer van Nienoord in 1821 de kwekerij te Joure bezocht heeft en aldaar bomen heeft besteld.

*Afb. 3 De heremietenhut in de tuin van de burgemeesterswoning van Talma Stheeman (ca. 1934). Bron: Beeldbank Groningen.*¹⁵

TOUTENBURG TE RIJPERKERK (Van Sytzama geb. Lewe van Aduard): Op 28 december 1843 vaart schipper *Minne Ykes met een vrachtje boomen naar Toutenburg Mevrouw van Sytzema, order Roodbaard, voor 4 gld. vragt, be[aa]ld*. Van 1839 tot haar dood in 1855 is Johanna Lewe van Aduard (1783-1855), weduwe van Johannes Galenus baron van Sytzama (1767-1839), eigenaresse van Toutenburg geweest.¹⁶ Ongeveer in dezelfde tijd werd mogelijk Roodbaard ingeschakeld bij de tuinaanleg van het aangrenzend gelegen buiten Vijversburg van het echtpaar Ypeij-Looxma.

Volgens de dagnotities van de firma Wijbren Krijns & Co zijn er dus duidelijk aanwijzingen om meer werken aan Roodbaard toe te schrijven dan tot nu bekend. Eerder werd de tuin van Herema State te Joure al aan Roodbaard toegedacht, de notities bewijzen dat deze aanname correct is. Waar tot nu toe werd aangenomen dat Roodbaard in 1845 contacten ten aanzien van de tuin van

Jagtlust te Oudeschoot had, blijkt uit de notities dat Roodbaard ook al in 1832 bemoeienis met Jagtlust heeft gehad.

Hieronder wordt, ter aanvulling op deze bijdrage, een opsomming gegeven van op Roodbaard betrekking hebbende dagboeknotities (deze notities zijn voornamelijk van de hand van Wijbren en Krijn Sipkes Taconis, vaak slordig geschreven en daarom moeilijk te lezen):

28-01-1822 (Ma) Vanavond een Brief van Robaard om groot 300 heesters aan Drie Heeren te Senden te Leuwarden, dat is thans extra in de smaak.

29-01-1822 (Di) Vandaag over de 300 heesters klaargemaakt op order van de Heer Roodbaard aan onderscheidenen Heeren

30-01-1822 (Wo) 13 bos heesters, 3 bos haged., 3 bos Berk in 't Leuwaarder schip gebragt.

30-01-1822 vanavond al weder een brief van Robaard om 86 heesters voor de Jongen Heer van der Veen om morgen over Sneek te verzenden

31-01-1822 (Do) De Heesters klaar gemaakt

[22-04-1822(Ma) partij Heesters aan Tromp en Caths te Leeuwarden gezonden.]

18-11-1822 (Ma) Vandaag is Roodbaard hier doorgereisd naar 't Orangie Woud.

23 -02-1824 (Ma) Vandaag drok boom klaarmaken, Een parthij na Deinum voor mevrouw [Vr]iese order Roodbaard met Tiete Ulbes.

16-07-1825 (Za) Roodbaard hier geweest.[tussen 12 en 16 juli]

21-02-1828 Roodbaard hier geweest om Vegelin zijn plaats op te meten.

08-04-1828 (Di) Boomen klaar maakt voor den Heer Fontein te Salwerd order Roodbaard; zullen door Hendrik Slikenburg worden weggebragt.

29-04-1828 (Di) Van de morgen nog een parhij bomen weggezonden na Fontein te Salwerd

30-04-1828 (Wo) Van de morgen nog een parhijtje bomen weggezonden na Fontein bij Franeker

18-02-1831 (Vr) Wijbren na Leeuwarden om met roodbaard over de monsters welke gister zijn gezonden te spreken voor de Nieuwe begraafplaats. (Staan hem wel aan).

- 24-11-1831 (Do) bomen klaar maakt voor een proffesser te Franeker
- 08-02-1832 (Wo) Roodbaard na de middag begonnen te werken in de Zingel.
- 09-02-1832 (Do) 27 man thans bij Roodbaard.
- 10-02-1832 (Vr) Roodbaard heeft nu al 30 man.
- 13-02-1832 (Ma) het Buijtevolk meest bij de Grietman.
- 14-02-1832 (Di) alle man bij de grietman.
- 15-02-1832 (Wo) Oostenwind, de Jongens lopen weer over het ijs, het varen is weer gedaan. Zij werken nog bij de Grietman, is moeilijk want het heeft van de nacht weer sterk gevoren.
- 16-02-1832 (Do) Oostenwind, klare lucht, Stil. Van de nacht weer hard gevoren, moeten bij de grietman de grond eerst alle stukken kappen eer wij kunnen werken.
- 20-02-1832 (Ma) Van de nacht al weer sterk gevoren, kunnen niet werken met het buitevolk.
- 21-02-1832 (Di) Nogal ' t zelfde weer, met 23 man op Heremastate gewerkt..
- 22-02-1832 (Wo) nogal 't zelfde weer, met 26 man op Heremastate gewerkt. 's avonds gedaan gekregen.
- 23-02-1832 (Do) 6 man voor de Grietman stroo drajers gemaakt en 6 man mos voor de Grot gesogt en gestopt, een Een het schil bij malk. gekruid.
- 23-02-1832 (Do) Roodbaard vertrokken na Leeuwarden.
- [16-03-1832 (Vr) druk boom klaarmaken, bijzonder voor de grietman]
- 18-03-1832 (Zo) met roodbaard na Leeuwarden geweest om de heer Westenberg te spreken
- 20-03-1832 (Di) roodbaard van de morgen vertrokken na hogebeintum.
- 23-03-1832 (Vr) gister een heele vrugt bomen na Hoogebeintum gezonden.
- 28-03-1832 (Wo) Roodbaard vandemiddag weer alhier gekomen.
- 29-03-1832 (Do) al weer gevoren zelfde weer. Vandaag veel geplant bij de Grietman Zijn huis op HeremaState.
- 30-03-1832 (Vr) planten dagelijks overdag
- 04-04-1832 (Wo) de gehele dag mooi weer, werken alle dagen met geweld Wijbren "zijn" tuin veranderd door Roodbaard.

08-04-1832 (Zo) Koel weer; *Sijmen met zijn vrouw brengen Roodbaard na Leeuwarden, heeft het werk hier in order, is met zeer veel genoegten vertrokken*

04-05-1832 (Vr) *Roodbaard hier gisterenavond gekomen, heeft nog eenige heesters voor Eernzum besteld, is van de morgen weer vertrokken met Wijbren, Tetje en Sijmon, welke na Leeuw. zijn gereeden; de vrouw van broeder Taco met gekomen.*

07-09-1832 (Vr) *De heer Robaard hier gekomen om het voor de Grietman Zijn Huis te veranderen.*

08-09-1832 (Za) *Roodbaard 15 man gewerkt.*

10-09-1832 (Ma) *Roodb. 17 man gewerkt.*

11-09-1832 (Di) *Roodb. vandaag 17 man*

16-09-1832 (Zo) *Roodbaard weer vertrokken.*

19-11-1832 (Ma) *Een parthij bomen klaar gemaakt voor de Heer Wouters te Schoot, daar is Roodbaard thans; vanavond in de praam gelegd om morgen vroeg heen te brengen.*

20-11-1832 (Di) *van de nagt hard gevoren; de bomen weggebragt met veel moeite daar gekomen.*

[14-12-1832 (Vr) na het Oranjewoud geweest. (Wie?)]

29-03-1834 (Zo) *De Heer Robaard voort't Eerst Kommissie van bomen overgezonden: voor de Heer Looxma te Oenkerk, voor de Heer Sminia te Oudkerk, en een partijje Halve vrugtbomen voor de Heer Lewer te Zuidbroek in Groningerland.*

28-04-1834 (Ma) *een partijje bomen in Dirk geladen naar Groningen voor den HwG Heer Lewe van Nijenstein te Zuidbroek, order Roodbaard.*

19-12-1834 (Vr) *Vandaag nog een Kommissie order Roodbaard*

31-12-1834 (Wo) *nogal een mooi parthij Heesters klaar gemaakt op order Roodbaard na Leeuwarden gezonden.*

15-04-1842 (Vr) *houden op met boommarkten, wordt weinig meer verkogt. Nu en dan nog eene goede commissie en Roodbaard is meest wat laat.*

05-05-1842 *hemelsvaartdag (Do) . ZW wind, de Lucht veranderlijk, maar nog al even droog mooi aangenaam weer. Roodbaard hier geweest om heesters uit te zoeken voor mevrouw Oosting te Oranjewoud. Zullen morgen met een praam*

daarheen. *Staan in de Bloei en blad, Lijkt raar maar waar-- Roodbaard meent dat het nog wel kan*

28-12-1843 (Do)Minne Ykes met een vragtje boomen na Toutenburg Mevrouw van Sytzema, order Roodbaard, voor 4 gld.vragt , bet

Voor de aanvullingen en de fraaie illustraties gaat mijn dank uit naar de heer J. Holwerda.

Noten

¹ Tresoar Fries Historisch en Letterkundig Centrum, T.348 *Verzameling Kopieën van elders berustende stukken Dagboeken van de fa. Wijbren Krijns en Co, boomkwekerij te Joure, 1814-1863*. 8 delen (kopie van oorspronkelijk 45 delen) nr. 6371 t/m 6378.

² Op basis van de *Jouster Courant* van 27 september 2000 en Hanny Staal en Hilly ten Wolde, *Op de vleugelen des tijds, bedrijvigheid in Joure tussen 1877 en 1920*, Leeuwarden 2006, p. 106-110.

³ Zo bestelde hertog Peter Friedrich Ludwig von Oldenburg in 1819 bomen voor zijn bekende Schlossgarten te Oldenburg.

⁴ M. R. van der Spoel-Walvius, Het park van Herema State, *Ut eigen Gea* 24 (2011), p. 960.

⁵ Contacten met het Historisch Werkverband Skarsterlân, Museum Joure, hebben helaas niet geresulteerd in het achterhalen van het origineel. Vandaar de afbeelding zoals deze in de *Jouster Courant* is afgebeeld, met ingevoegde tekst.

⁶ Tresoar Fries Historisch en Letterkundig Centrum, Notarieel archief, inv.nr. 75017, nr. 147, 1 juli 1823.

⁷ <http://www.harlingerrijkdom.nl/index.htm>. Yme Kuiper, Harm Nijboer en Jeanine Otten, *De priesters van de Harlinger Rijkdom: Een onderzoek naar doopsgezinden en hun netwerken (1650-1850)*.

Yme Kuiper, (2002) Een zeehandelaar uit Harlingen. Portret van Freerk Dirks Fontein, mede-oprichter van het Fries Genootschap, *De Vrije Fries*, nr. 82, p. 120-131.

⁸ M. R. van der Spoel-Walvius (2011), p. 959-966.

⁹ M. R. van der Spoel-Walvius (2011), p. 960.

¹⁰ R.L.P. Mulder-Radetzky en B.H. de Vries, *Geschiedenis van Oranjewoud. Van vorstelijk lustslot tot voorname buitenplaatsen*, Alphen aan den Rijn 1989, p. 129-198.

¹¹ Rita Mulder-Radetzky, *L.P. Roodbaard (1782-1851), een tuinarchitect met schildersogen*, Rotterdam 1999, p. 74.

R.L.P. Mulder-Radetzky, *Tuinen van de Friese adel*, Leeuwarden 1992, p. 37.

¹² Tresoar Fries Historisch en Letterkundig Centrum, Notarieel archief, inv. nr. 147013, nr. 44, 13 juni 1832,

Tresoar Fries Historisch en Letterkundig Centrum, Notarieel archief, inv. nr. 55042, nr. 143, 22 november 1832.

¹³ Rita Mulder-Radetzky (1999), p. 74.

R.L.P. Mulder-Radetzky (1992), p. 37.

¹⁴ Abraham Jakob van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*, deel 13, Gorinchem 1851, p. 275.

¹⁵ In 1894 liet de burgemeester na een ruzie met de anarchistische gemeenteraad het huis afbreken en herbouwen aan de Heereweg in Groningen. Het tuinhuis bleef achter en staat nog steeds, zij het in een ietwat vereenvoudigde staat, in de voormalige burgemeesterstuin. Mondelinge mededeling van de eigenaar, mevr. Zuidema.

¹⁶ *Leeuwarder Courant* van 10 juli 1855: verkoop buitenplaats Toutenburg.